

THE IMPACT OF CENTRAL ASIAN TOURISTS' RISK PERCEPTION
ON THEIR TRAVEL INTENTIONS DURING THE COVID-19 PANDEMICOlimjon Saidmamatov^a , Elbek Khodjanizayov^b , Umidjon Matyakubov^c ,
Ergash Ibadullaev^d , Dilmurad Bekjanov^e , Jonathon Day^f ,
Peter Marty^g , Jinlin Zhao^h

^a Urgench State University, Faculty of Tourism and Economics; <https://orcid.org/0000-0003-0046-5521>;
e-mail: saidolimjon@gmail.com

^b Urgench State University, Faculty of Tourism and Economics; <https://orcid.org/0000-0002-2937-3148>;
e-mail: khelbek1990@gmail.com

^c Urgench State University, Faculty of Tourism and Economics; <https://orcid.org/0000-0003-4888-3044>;
e-mail: umidjan.mat@mail.ru

^d Urgench State University, Faculty of Tourism and Economics; <https://orcid.org/0000-0002-7059-2510>;
e-mail: ergashibadullaev90@gmail.com

^e Urgench State University, Faculty of Tourism and Economics; <https://orcid.org/0000-0002-8851-2240>;
e-mail: dilmurad.bekjanov@gmail.com

^f Purdue University, School of Hospitality and Tourism Management; <https://orcid.org/0000-0002-8207-9650>;
e-mail: gjday@purdue.edu

^g Zurich University of Applied Sciences (ZHAW), Institute of Natural Resource Sciences; <https://orcid.org/0000-0002-7445-9506>;
e-mail: peter.marty@zhaw.ch

^h Florida International University, Chaplin School of Hospitality & Tourism Management; <https://orcid.org/0000-0002-8352-7689>;
e-mail: zhaoj@fiu.edu

How to cite (APA style): Saidmamatov, O., Khodjanizayov, E., Matyakubov, U., Ibadullaev, E., Bekjanov, D., Day, J., Marty, P., Zhao, J. (2021). The impact of Central Asian tourists' risk perception on their travel intentions during the COVID-19 pandemic. *Turyzm/Tourism*, 31 (2), 133–153. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.31.2.08>

ABSTRACT

Central Asian (CA) countries (Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, Tajikistan, Uzbekistan) are assumed to be one of the most attractive tourist destinations since this particular geographical location holds immense potential in tourism products. Due to the COVID-19 pandemic, the flourishing tourism sector of these countries has been immensely affected. The aim of this study is to examine the impact of Central Asian tourists' risk attitudes toward traveling during the COVID-19 pandemic through consideration of sociodemographic characteristics. The research was conducted during January through April 2021 based on a sample of 966 respondents via an online questionnaire. In the survey, risks are divided into four main categories: health, psychological, financial and travel destination. Nominal regression was used to identify the way in which risk perception affected travel intentions during COVID-19 and the research findings indicate that Central Asian tourists' risk perception has done so. Hygiene, disinfection and a reliable health system in destinations (21%) will be leading factors in future travel.

KEYWORDS

pandemic, tourism, Central Asia, risk perception, travel attitude, exploratory study

ARTICLE INFORMATION DETAILS

Received:
26 June 2021
Accepted:
8 November 2021
Published:
31 December 2021

1. INTRODUCTION

Central Asia possesses boundless significant potential for tourism development. The Central Asia (CA) region has often been disregarded by global tourism, despite having a wide variety of historical and cultural heritage as well as great natural beauty (Horák, 2014). This region has been at a centre of the Silk Road through the centuries, which is perhaps the greatest trade route in history and which connected Europe and Asia. The region has long been associated with vast arable lands and remains one of the most underrated tourist destinations in the world (WEF, 2015).

It is evident that the tourism industry is especially vulnerable to crises that may threaten the safety of tourists. Rational tourists usually prefer not to travel if risks are to be taken. Risk has been focused on in tourism research, and there is a rising interest in risks related to numerous forms of disaster (Sönmez, Graefe, 1998), and with health risks whether for the individual tourist or under the responsibility of tourism service providers (Cartwright, 2000). Any unexpected circumstance usually has a negative impact on tourism and this is first reflected through a cutback in the number of tourists and is followed by economic effects. This leads to a poorer use of all services from transport through catering and others, which leads in turn to diverse problems, not only in service industries but across the economy. Furthermore, lower visiting rates in areas influenced by various types of risk lead to a reduction in the number of employees and diminished foreign exchange earnings, as well as difficulties for the local economy (Mansfeld, Pizam, 2006). In the case of serious distractions, this then becomes more widely spread in regions, the whole country and even globally. This is because tourism becomes a 'victim' of natural disasters, medical issues and economic problems, as well as terrorist and criminal acts. Thus, a tourism destination can very rapidly lose an image which had been very difficult to acquire.

After a wide acknowledgment of risks in tourism by academics, the notion of 'tourism risk perception' has come into being. Accordingly, tourism risk perception is a concern and a psychological influence on buying and consuming certain destination travel services (Huang, Chuang, Lin, 2008). It is observed that travelers tend to give up on specific destinations depending on risk perception rather than facts or actual risk conditions (Luo, Lam, 2020). Principally, tourists arrive at their travel decisions based on risk perceptions rather than real, explicit or actual risks (Kaushal, Srivastava, 2020).

In December 2019, China reported an outbreak of a form of pneumonia with unknown causes which turned into a public health emergency of international concern (Foo, Chin, Tan, Phuah, 2020). The COVID-19 pandemic bankrupted many hospitality-related industries, such

as hotels and restaurants, while countries closed their borders as well (Luo, Lam, 2020). Since the outbreak of COVID-19, the world tourism industry has decreased by more than 80% (UNWTO, 2020a). Travel anxiety is among the top factors affecting travel behavior globally, due to the risk of getting infected while traveling. Travel anxiety builds up when travel-related risks exist in tourist destinations (Reisinger, Mavondo, 2020).

The tourism-related impacts of the COVID-19 pandemic have become a topic of many studies (Zenker, Kock, 2020). However, the present work mainly looks at the influence of COVID-19 on the tourism industry and activities in a specific geographical location, and little research exists on the impact of a pandemic in terms of travel behavior and the intentions of travelers (Cró, Martins, 2017). In the case of CA, there is a significant literature gap examining the influence of COVID-19 on the tourism sectors in its countries or the study of the travel behavior, travel intentions and the tourism risk perception of its inhabitants (Aliyeva et al., 2019).

On the basis of research related to risks in tourism and tourism risk perception, the purpose of this article is to examine risk attitudes and the travel intentions of CA travelers from a demand-side perspective during the COVID-19 pandemic. By analyzing four main risks: health, financial, psychological, and travel and destination, the study summarizes the impact of risk perception among CA tourists during COVID-19.

2. LITERATURE REVIEW

There is a variety of literature available on the impact of COVID-19 on tourism involving both short- and long-term periods. The main discussions are about the economic and social effects of the pandemic, how in the near future it will have changed the tourism paradigm, restarted the tourism industry, and altered tourists' behavior and risk perception.

2.1. RISK PERCEPTIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Risk perception in tourism is associated with the evaluation of a situation regarding risk in making travel decisions or to purchase and consume travel products or experiences (Reisinger, Mavondo, 2005). In order to understand the issues relating to travel risk and travel-risk perceptions, it is worth spending some time looking at the concepts themselves. In the tourism literature, risk perception is a highly debated topic, particularly when it comes to international travel (Pine, McKercher, 2004; Schroeder, Pennington-Gray, Kaplanidou, Zhan, 2013). Risk is a complex problem and is not connected solely with personal physical harm. Thus, safety and security

are extremely important issues for tourists, with seven types identified that might affect the purchasing of travel products (Reisinger, Mavondo, 2005). These include concerns about belongings and financial, physical, psychological, satisfaction, social and time issues. In the hospitality industry, three dimensions of perceived risks develop: belongings, satisfaction and destination. Risk perception is examined as an example of cognition or awareness, and there may be remarkable similarities or differences between different individuals (Huang, Chuang, Lin, 2008; Wahlberg, Sjoberg, 2000). In addition, the perception of risk is an intuition based on the probability of negative consequences originating from the tourists' decisions and behavior (Glaesser, 2003; Richter, 2003).

With respect to tourism, risk can be defined as what is perceived and experienced by tourists during the process of purchasing and consuming tourism-related services, and while being at the destination (Reisinger, Mavondo, 2000). It is one of the major factors that can influence the decision-making process with regard to purchasing the tourist product.

Several authors have attempted to categorize perceived risk in tourism. Sönmez and Graefe (1998) categorized perceived risk into financial, psychological, satisfaction and time categories whereas Reisinger and Mavondo (2005) divided travel risks into natural disasters, hygiene and diseases, crimes and accidents, and health concerns. Among these risks, health is significantly associated with a tourist's travel decision (Jonas, Mansfeld, Paz, Potsaman, 2011). Travel health risk perception refers to an assessment of the likelihood that travel-related health hazards will occur at a destination within a specified period of time (Chien, Ritchie, 2018). Health risk perception has been acknowledged as one of the major concerns in international travel, as it could threaten the safety of not only tourists but also host communities (Wilks, 2006). Tourists are often exposed to health risks while traveling abroad, particularly in unfamiliar destinations. Recently, the COVID-19 pandemic has made the safety of international travel a global concern, affecting more than 210 countries across the globe, and has caused extremely high economic damage to the tourism industry (Turnšek et al., 2020). With the COVID-19 pandemic impacting global destinations, health risk in travel decision-making continues to be predominant.

Overall five types of risks are revealed in pandemic conditions: psychological, social, financial, time and physical (Perić, Dramićanin, Conić, 2021). These emerged from research into the impact of Serbian tourists' risk perceptions on their desire to travel during the COVID-19 pandemic, focusing on sociodemographic characteristics. The results revealed that travel risk negatively affects travel abroad, while the health risk proved to be a predictor during the COVID-19

pandemic. The perceived threat of COVID-19 by Slovenian tourists and their future travel avoidance takes into account the fact that these two factors are correlated with the age, travel experience, gender and education level of Slovenian tourists (Turnšek et al., 2020). It was discovered that future travel behavior remains unknown since the general population during a pandemic does not have strong opinions on travel plans; however, health standards and safety measures in post-COVID-19 scenarios are the most important factors for tourists (Turnšek et al., 2020).

A comprehensive analysis of previous studies was conducted regarding health crises and their impact on tourism and tourist behavior (Matiza, 2020). Previous research predicted a situation of heightened perceived risk and the potential cognitive dissonance that may negatively influence tourist decision-making. To mitigate this potential effect, governance, augmented immigration policy, destination media profiling, recovery marketing and domestic tourism will be critical interventions.

2.2. TRAVEL INTENTIONS

Perceived risk and perception of safety greatly influence intentions to travel (Seabra, Dolnicar, Abrantes, Kastenholtz, 2013). When the risk makes a destination appear less safe, potential travelers can pursue their travel plans, change their destination choice, modify their travel behavior, or acquire additional information if they decide to continue (Taohong, Hong, Zhenzhi, Yun, 2020).

Accordingly, both destinations and organizations were impacted by the devastating effect of COVID-19 and discovered that holiday risks and the impact of COVID-19 are both complex in relation to holiday intentions (Perić, Dramićanin, Conić, 2021).

Another study (Pappas 2021) emphasized two main effects of COVID-19 on tourism: the first is the travel restrictions that have been imposed as a result of the pandemic discouraging people from traveling, and the second is that perceived risk has increased travel anxiety leading to people changing their travel behavior (Bratić et al., 2021). In the case of Spain, it has been found that the more severely people are affected by COVID-19, the more willing they are to travel; two levels of pandemic exposure, zonal and individual, were defined.

The travel behavior of Bulgarians during the pandemic period was studied with a focus on perceptions, frequency and the intended destination (Ivanova, Ivanov, Ivanov, 2020). Moreover, the relationship between perception of COVID-19, travel risk, and travel behavior was examined among travelers in the DACH region (Germany, Austria, Switzerland) (Neuburger, Egger, 2020). A further study proved that risk attitude, travel anxiety and fear of COVID-19

negatively impact travel intentions (Luo, Lam, 2020). In contrast, empirical forecasts on tourist behavior in the post-pandemic period revealed optimistic attitudes toward rapid tourism recovery in Indonesia (Wachyuni, Kusumaningrum, 2020). Writers have also indicated that traveling to natural places will be popular among tourists considering aspects of safety, cleanliness and beauty. Another trend in future travel is that it will be short term, perhaps due to anticipation of the COVID-19 or other pandemic issues (Sharun et al., 2020).

Tourists are more likely to avoid destinations with increased safety risks such as terrorist attacks, natural disasters or a pandemic outbreak (Pizam, Fleischer, 2002; Rittichainuwat, Chakraborty, 2009). Thus, it is important to understand the impact of risk perception on the travel intentions of Central Asian tourists during COVID-19. Based on the available literature, this research attempts to investigate how travel intentions from CA countries are influenced by health, financial, psychological, and travel and destination risks. Hence, to examine travel risk perception and travel behavior during a pandemic outbreak, the following hypotheses were formulated:

- Hypothesis 1: ‘Health risk’ affects travel intentions during the COVID period.
- Hypothesis 2: ‘Financial risk’ affects travel intentions during the COVID period.
- Hypothesis 3: ‘Psychological risk’ affects travel intentions during the COVID period.
- Hypothesis 4: ‘Travel and destination risk’ affects travel intentions during the COVID period.

3. THE IMPACT OF COVID-19 ON TOURISM IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES

Tourism became one of the fastest-growing sectors in the economies of CA countries before the COVID-19 pandemic commenced (Helbe, Fink, 2020). Both domestic and international travel were growing, and the tourism industry was contributing a lot to the financial support of local people (Santus, Shohel, 2020). All

countries located in Central Asia, as part of the Silk Road Route, possess exotic tourist potential and distinct monuments from prehistoric times along with unique natural landscapes that may play an important role in becoming an interesting and attractive tourist market for international tourists. Therefore, much attention is devoted to the development of tourism and the expansion of a corresponding infrastructure as a high-priority direction for the region’s socioeconomic development.

Furthermore, in many CA countries, tourism was quickly recognized as a key factor for economic growth and in generating foreign exchange earnings (Table 1). The region is poised to benefit from a common regional tourism development program fostered by the Shanghai Cooperation Organization (SCO). Greater regional integration and closer interaction in three important areas (i.e., political, economic and social) are expected to be the catalyst for tourism development (Koh, Kwok, 2017). Uzbekistan and Kazakhstan are introducing the ‘Asian’ version of Schengen, a regulation using a multiple-entry tourist visa and a ‘Silk Road Visa’ has been agreed upon. Negotiations are underway to introduce a unified electronic system for issuing visas for traveling between Uzbekistan and Kazakhstan. It is expected that the ‘Asian Schengen’ will include other CA countries in the future (WTFL, 2019).

According to Table 1, Kazakhstan was chosen as a tourism destination by 8.6 million tourists in 2019, followed by Uzbekistan with 6.7 million. But the highest contribution of tourism to earnings was recorded in Tajikistan (28.4% of total exports). In addition, tourism created employment opportunities; the highest rate was recorded in Kyrgyzstan (8.5% of total employment). Notably, the GDP contribution in CA economies varies greatly, ranging from USD 8.1 billion (Tajikistan) to USD 181.6 billion (Kazakhstan). Travel destinations in CA are emerging as ‘rising stars,’ since regional integration accelerated beginning in late 2016 (Saidmamatov et al., 2021) with the political interest of President Mirziyoyev being to unify the regional cluster (Saidmamatov et al., 2020a; Saidmamatov, Rudenko, Pfister, Koziel, 2020b). So far, a total of seventeen locations are listed as UNESCO World Heritage Sites (UNESCO, 2020) which

Table 1. Travel indicators in Central Asia

Country	GDP (\$ billion)	% of tourism in GDP	% employment in tourism	% tourism in exports	International tourist arrivals, in mln	UNESCO World Heritage Sites listed
Kazakhstan	181.6	5.2	4.9	4.1	8.6	5
Uzbekistan	57.9	4.5	4.6	21.1	6.7	5
Tajikistan	8.1	6.4	6.6	28.4	1.3	2
Kyrgyzstan	8.4	8.3	8.5	18.6	4.0	2
Turkmenistan	40.7	N/A	N/A	N/A	N/A	3

Source: Helbe, Fink (2020); UNWTO (2020a); UNWTO (2020b); WTTC (2020).

increases the importance of these countries in world history and attracts more travelers.

The tourism industry was growing steadily in all CA countries, but the outbreak of COVID-19 has changed everything, both there and across the globe (WHO, 2020). Increasing cases of COVID-19 have led to the cancellation of many tours (Abiad, Platitas, Pagaduan, Jabagat, Laviñ, 2020), which has already led to a large drop in the number of tourists in all areas (UNCTAD, 2020). The first cases of COVID-19 were detected in mid-March in CA and were a factor in the decision to close national borders and take strict travel measures (Bekjanov, 2020; Bekjanov, Matyusupov, 2020). The article evaluates five countries of CA (Uzbekistan, Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan, Turkmenistan) from the point of view of the impact of COVID-19 on tourism.

4. METHODOLOGY

4.1. SURVEY DESIGN

The study used a quantitative research method through an online survey in the five Central Asian countries. Measurement scales were used from both new and existing research to develop a questionnaire with several sections.

In the first section, the demographic characteristics of the respondents (i.e., gender, age, marital status, education, income and previous experience) are assessed. In the second section, respondents provided their opinions about travel-associated risks suggested by previous studies (i.e., health, psychological, financial and destination risks) (Jian, Chi, 2020; Perić, Dramićanin, Conić, 2021); Turnšek et al., 2020). In the research, seventeen questions were developed by team members; moreover, both foreign and local tourism researchers checked the validity of the questions, and in the final version, ten were included on the measurement scales. The third part contained questions connected with future travel intentions (e.g. preferred destination, conditions, period). A 5-point Likert scale was used, which means 1 is 'strongly disagree' and 5 is 'strongly agree.' IBM SPSS 25 was used as a tool to process the data using Principal Component Analysis (PCA) and nominal regression analysis.

4.2. SAMPLES AND DATA COLLECTING

The target respondents were the inhabitants of Central Asian countries who have some experience in traveling. Since it is impossible to hold a face-to-face questionnaire because of the COVID-19 pandemic and social distancing protocols, online questionnaires with a web

link were sent via personal contacts in this subregion through well-known social media such as WhatsApp and Telegram. The survey was prepared and distributed to travelers from January through April 2021. At the end of the period, a total of 966 questionnaires were found usable.

The sample on which the analysis was performed consisted of 966 respondents (see Table 2). Of the respondents, 562 (58.1%) were male and 404 (41.9 %) were female. In terms of age, they were divided into six groups with the largest number those aged between 30 and 39 (31.3%) and the lowest, above 70 (2.2%). The majority are from Kazakhstan (25.5%) which has 18.7 mln population, Kyrgyzstan (21.7%) with 6.5 mln and Uzbekistan (19.2%) with 34.2 mln. The least were from Turkmenistan with 15.5%, while 18.01% were from Tajikistan.

Table 2. Sample characteristics (N = 966)

Features	N	%
Gender		
Male	562	58.10
Female	404	41.90
Age range		
18–29	288	29.80
30–39	303	31.30
40–49	207	21.40
50–59	84	8.70
60–69	63	6.60
+70	21	2.20
Country		
Uzbekistan	186	19.20
Kazakhstan	246	25.50
Tajikistan	174	18.01
Kyrgyzstan	210	21.70
Turkmenistan	150	15.50
Marital status		
Single	210	21.70
Married	672	69.60
Divorced	84	8.70
Monthly income (in USD)		
< 500	444	45.90
500–1.000	277	28.70
1.000–2.000	139	14.40
> 2.000	106	10.90
Education		
Vocational training	54	5.60
High school diploma	177	18.30
College degree	264	27.30
University	471	48.80

Source: prepared by authors.

The table illustrates the proportions of married, divorced and single respondents – 69.6%, 8.7%, and 21.7%, respectively. The highest share (48.8%) of respondents have higher education backgrounds (i.e. university, master's, or doctoral degrees), while the least (5.6%) had only vocational training. The largest number (45.9%) have monthly incomes less than 500 USD, while they are between 500 USD and 1,000 USD for 28.7 % of them.

PCA was used to check the reliability of risk factors. Nominal regression was used to show the influence of risk variables, each containing several items on travel intentions.

Principal component analysis (PCA) is a regression tool to decrease the dimensionality of datasets, increasing interpretability but at the same time minimizing information loss. PCA discloses uncorrelated variables that successively maximize variance. Finding B-value, p-value and Confidence Interval (CA) generates risk levels for each hypothesis.

5. RESULTS

Principal Component Analysis (PCA) was conducted on a risk perception scale with twenty statements, and the results indicate a five-factor solution that explains 61.91% of the variance. All factors' eigen values are higher than 1, and all loadings higher than 0.50 were analyzed. The reliability of the factors identified is very good, meaning a reliability coefficient of $\alpha > 0.88$, except for one factor where the reliability coefficient was $\alpha = 0.65$, whereas the composite reliability for all factors is above the recommended 0.70.

This indicates that there is good internal reliability and consistency. PCA findings after rotation produced a clear factor structure with a relatively high loading and minimal overlap between items, indicating factor independence. Factors identified by PCA were categorised as health, psychological, financial and travel and destination risks (Table 3).

Table 3. Results of principal components analysis with varimax rotation

Risk factor/items	Eigenvalue	Explained variance (%)	Cronbach's Alpha	Composite reliability (CR)
Health risk	2.721	14.313	0.779	0.797
Health risk factors				Loadings
Health (travel) insurance should be obtained before traveling				0.651
Hygiene's importance level in accommodation, attractions, etc.				0.791
Masks and sanitizers provided during travel				0.802
Current pandemic situation in traveling destination				0.792
Compensation by host country for being infected				0.633
Psychological risk	3.020	16.237	0.712	0.730
Psychological risk factors				Loadings
I want to travel because I am fed up with COVID-19				-0.205
It is not a good moment to travel now				0.847
I am afraid of being infected				0.870
I feel uncomfortable after thinking of going on tour during the pandemic				0.905
I will panic if I travel during the pandemic				0.828
Financial risk	2.972	20.306	0.826	0.829
Financial risk factors				Loadings
I think any trip will affect my financial situation badly				0.768
During the pandemic I cannot enjoy fully and my money will be wasted				0.807
I worry that because of the pandemic the trip may involve extra expenses				0.754
Because of COVID-19 the price of food and beverage will cost more than usual				0.760
I do not have enough income to travel now				0.764
Travel and destination risks	2.147	11.042	0.651	0.662
Travel and destination risk factors				Loadings
I will avoid traveling in organized groups				0.515
I prefer my own car over public transport				0.635
Traveling to natural places is not risky				0.668
Traveling near the place of residence is not risky				0.779
Visiting museums and other tourist attractions is not risky				0.652

Source: prepared by authors based on calculations.

The first factor, health, explains 14.31% of the variance, and it has a high reliability coefficient ($\alpha = 0.77$; $CR = 0.79$). This risk is related to masks and sanitizers, hygiene in accommodation facilities and the current pandemic situation in host countries. The second factor, psychological, contains five statements and explains a higher percentage of variance (16.23%), its reliability coefficient is $\alpha = 0.71$; $CR = 0.73$. Statements within this factor (i.e. risk) include an uncomfortable feeling if traveling during COVID-19, the risk of being infected, getting panicked about travel in this situation and considering it a bad time for travel. The financial risk factor explains 20.3% of the variance and refers to concern that the trip will affect personal finances, that it will not provide value for money and will lead to unforeseen costs, and that COVID-19 will cause higher travel costs (e.g. for food and drink). The coefficient of reliability is high and amounts to $\alpha = 0.82$; $CR = 0.82$. The fourth factor, travel and destination, explains 11.0% of the variance, and its reliability is satisfactory amounting to $\alpha = 0.65$; $CR = 0.66$. Statements within this risk are related to the idea that traveling near the place of residence, traveling to natural places, and visiting museums and

other places is less risky, as well as a preference to use personal transportation when traveling.

The health risk showed a negative impact on travel intentions, i.e. research findings indicate that an increase in health risk assessment reduces opportunities for traveling during the COVID-19 virus pandemic (Table 4).

Statements included in the health risk, such as health insurance ($OR = 0.28$; $95\% CI = 0.085-0.979$, $p = 0.04$), hygiene in tourist amenities ($OR = 0.42$; $95\% CI = 0.09-1.97$, $p = 0.27$), masks and sanitizers ($OR = 0.44$; $95\% CI = 0.05-3.73$, $p = 0.42$), the pandemic situation at the destination ($OR = 0.52$; $95\% CI = 0.09-2.79$, $p = 0.44$), and compensation provided by the host country ($OR = 0.71$; $95\% CI = 0.25-2.04$, $p = 0.53$) indicated an adverse effect on travel intentions. The findings on health risk perception are unsurprising, given that the pandemic has impacted the entire world and burdened the global health system, and there are still so many open questions regarding COVID-19. Certainly, tourist movements within Central Asia will be considered unsafe in terms of health.

It can be seen from Table 5 that for financial risk, p was 0.001. Furthermore, research findings indicate

Table 4. Impact of 'health risk' on travel intentions during the COVID period (hypothesis 1)

Risk		B	p	Odds Ratio (OR) (95% CI)
No	Health risk	3.430	0.000	
1	Health (travel) insurance should be obtained before traveling	-1.241	0.046	0.289 (0.085 / 0.979)
2	Hygiene' importance level in accommodation, attractions, etc.	-0.848	0.278	0.428 (0.093 / 1.979)
3	Masks and sanitizers provided during traveling	-0.811	0.428	0.444 (0.053 / 3.734)
4	Current pandemic situation in traveling destination	-0.651	0.447	0.521 (0.097 / 2.793)
5	Compensation by host country for being infected	-0.336	0.531	0.714 (0.250 / 2.045)

Source: prepared by authors based on calculations.

Table 5. Impact of 'financial risk' on travel intentions during the COVID period (hypothesis 2)

Risk		B	p	Odds Ratio (OR) (95% CI)
No	Financial risk	1.683	0.001	
1	I think any trip will affect my financial situation badly	-0.830	0.046	0.436 (0.193 / 0.987)
2	During the pandemic I cannot enjoy fully and my money will be wasted	0.459	0.378	0.1582 (0.570 / 4.393)
3	I worry that because of the pandemic the trip may involve extra expenses	0.703	0.174	2.019 (0.734 / 5.554)
4	Because of COVID-19 the price of food and beverage will cost more than usual	-0.810	0.138	0.445 (0.152 / 1.297)
5	I do not have enough income to travel now	-0.214	0.519	0.807 (0.421 / 1.548)

Source: prepared by authors based on calculations.

Table 6. Impact of 'psychological risk' on travel intentions during the COVID period (hypothesis 3)

Risk		B	p	Odds Ratio (OR) (95% CI)
No	Psychological risk	1.898	0.000	
1	I want to travel because I am fed up with COVID-19	-0.433	0.239	0.648 (0.315 / 1.333)
2	It is not a good moment to travel now	0.559	0.306	1.749 (0.600 / 5.099)
3	I am afraid of being infected	-0.628	0.222	0.534 (0.195 / 1.462)
4	I feel uncomfortable after thinking of going on tour during pandemic	0.247	0.641	1.280 (0.454 / 3.611)
5	I will panic if I travel during the pandemic	-0.472	0.198	0.624 (0.305 / 1.279)

Source: prepared by authors based on calculations.

Table 7. Positive/negative impact of 'travel and destination risk' on travel intentions during the COVID period (hypothesis 4)

Risk		B	p	Odds Ratio (OR) (95% CI)
No	Travel and destination risk	1.891	0.005	
1	I will avoid traveling in organized groups	-0.254	0.503	0.775 (0.368 / 1.632)
2	I prefer my own car over public transport	0.750	0.283	2.117 (0.538 / 8.325)
3	Traveling to natural places is not risky	-0.896	0.307	0.408 (0.073 / 2.281)
4	Traveling near the place of residence is not risky	-0.377	0.614	0.686 (0.158 / 2.973)
5	Visiting museums and other tourist attractions is not risky	0.189	0.658	1.208 (0.524 / 2.786)

Source: prepared by authors based on calculations.

that increasing levels of financial risk reduce the likelihood of traveling during the COVID-19 virus pandemic (OR = 0.43; 95% CI = 0.19–0.98; $p = 0.01$).

Research findings (Table 6) indicate that the risk of being infected reduces the likelihood of traveling during the COVID-19 virus pandemic (OR = 0.534; 95% CI = 0.195–1.462; $p = 0.00$). Being fed up with COVID restrictions and unsafe travel conditions are the basic prerequisites for travel.

Hypothesis 4 confirms (Table 7) that tourists consider travelling to natural places seen as not risky (OR = 0.40; 95% CI = 0.073–2.281; $p = 0.005$). Preferring private transport and visiting natural places are in the priority list of tourists in decision making.

6. DISCUSSION

The COVID-19 pandemic is, first and foremost, a humanitarian crisis affecting lives, and it has triggered a global economic crisis (Walas, Kruczek, 2020). This

has very tangible impacts for the tourism sector which is critical for many people, places and businesses, with the impact particularly felt in countries, cities and regions where tourism is an important part of the economy. The COVID-19 crisis has disrupted lives and livelihoods worldwide and limited travel within and across borders.

This research investigated perceptions of COVID-19 and travel risks in Central Asia between January and April 2021. In order to examine the influence of risk perception on the travel intentions of CA tourists, four hypotheses were developed. The first hypothesis expressed the negative impact of health risk on travel intentions during the COVID-19 period. A negative correlation between health risk and travel intentions has been observed in some studies (Neuburger, Egger, 2020; Perić, Dramićanin, Conić, 2021). This is not surprising, as people avoid traveling in order to avoid getting infected. Interestingly, the difference between this study and previous literature is that, in this one, each risk contained specific items that can influence tourists' decision to travel during the

COVID-19 crisis. In the case of health, insurance obtained before traveling might encourage tourists to travel. Items such as hygiene in tourist attractions, masks and sanitizers, the pandemic situation at the destination, and compensation provided by the host country for being infected did not serve as motivations for CA tourists during the pandemic as they were not ready to take the risk of getting infected while traveling.

One of the most striking findings is that travel insurance is in the early development stage in Central Asia, and it is rarely used in the tourism industry. However, respondents noted that travel insurance was important during the pandemic period. From the financial side, travelers highlighted that they do not have sufficient capital to support travel, and they were worried that the trip will cause extra unforeseen expenses. In addition, the price of food and beverages are assumed to be higher than usual due to COVID-19 restrictions.

Moreover, findings indicate that travelers from CA indicated a high preference for private cars as public transportation was seen as risky by many people. Traveling to natural places in open space attracted tourists from CA since they do not consider such places risky to visit during COVID-19. Ecotourism tours are expected to become more popular for tourism rehabilitation in the region. Findings also show that respondents chose Uzbekistan as their first destination to travel after the pandemic.

From a psychological point of view, it can be observed that travelers are fed up with COVID-19 restrictions and they have high intentions to travel. They also think it is not problematic to arrange tours during the pandemic. However, international transport restrictions among CA countries are a real problem for realizing this desire. Finally, travelers have the perception that visits to museums and tourist attractions are not risky for becoming infected with COVID-19.

7. CONCLUSION

COVID-19 is going to have long-term effects for CA countries and a further decline in the GDP of these countries is expected. In addition, they will be forced to spend significant financial resources on social care and in maintaining political stability, since a large part of the region's population does not have savings that would allow them to travel in the near future. Moreover, the closure of borders and lockdowns can be found in CA countries and cause immense damage to the tourism industry in this particular region. This exploratory study has analyzed the current situation of

tourism in the Central Asian part of the Silk Road Route after COVID-19. The objective was to identify the risk perception of tourists in CA on their intentions to travel during the COVID-19 pandemic. These include health, financial, psychological, and travel and destination risks, each containing items that may affect travel intentions in CA countries. This research contributes to the academic literature of COVID-19's impact on the tourism industry in the Central Asian region. After testing the hypothesis, the results of nominal regression analysis found that all risks have a negative affect on the travel intentions of tourists in CA.

From a practical point of view, this study provides valuable data for stakeholders involved in the tourism industry in the region to help set future strategies for tourism development in the post-COVID-19 period. It is essential to focus on decreasing tourists' travel risk perceptions in order to allow the industry to rehabilitate more quickly once the hazard of COVID-19 diminishes. Focusing on supporting domestic travel, which is expected to recover first from the pandemic, is recommended. However, it is also essential to take into consideration safety and health measures during domestic travel, as well as any taking actions that make tourists feel safer during their trips. Another recommendation is to consider establishing travel bubbles or tourism corridors in Central Asia in order to restart international tourism in CA countries (Uzbekistan, Kazakhstan, Tajikistan, and Kyrgyzstan) as soon as the pandemic situation stabilizes.

There are several limitations that should be taken into account. First, the findings of this research are limited by their focus on potential tourists from the Central Asian region. Findings are also limited because only four types of risk (i.e., health, financial, psychological, and travel and destination) are considered in the analysis, with other types not being evaluated.

The results of this research and their interpretation from the perspective of previous studies and working hypotheses should be examined further. The findings and their implications should be discussed in the broadest context possible. Future research directions may also be highlighted.

ACKNOWLEDGMENTS

Authors acknowledge the support provided by the UNiCEN (Central Asia University Partnerships Program) program of the American Councils on 'Developing MOOC on Ecotourism of Uzbekistan'. This project unified efforts of authors to develop this research article.

WPŁYW POSTRZEGANIA RYZYKA PRZEZ TURYSTÓW Z AZJI ŚRODKOWEJ NA ICH ZAMIARY ZWIĄZANE Z PODRÓŻOWANIEM W TRAKCIE PANDEMII COVID-19

Olimjon Saidmamatov^a , Elbek Khodjanliyazov^b , Umidjon Matyakubov^c ,
Ergash Ibadullaev^d , Dilmurad Bekjanov^e , Jonathon Day^f ,
Peter Marty^g , Jinlin Zhao^h

^a Państwowy Uniwersytet w Urgenczu, Wydział Turystyki i Ekonomii; <https://orcid.org/0000-0003-0046-5521>;
e-mail: saidolimjon@gmail.com

^b Państwowy Uniwersytet w Urgenczu, Wydział Turystyki i Ekonomii; <https://orcid.org/0000-0002-2937-3148>;
e-mail: khelbek1990@gmail.com

^c Państwowy Uniwersytet w Urgenczu, Wydział Turystyki i Ekonomii; <https://orcid.org/0000-0003-4888-3044>;
e-mail: umidjan.mat@mail.ru

^d Państwowy Uniwersytet w Urgenczu, Wydział Turystyki i Ekonomii; <https://orcid.org/0000-0002-7059-2510>;
e-mail: ergashibadullaev90@gmail.com

^e Państwowy Uniwersytet w Urgenczu, Wydział Turystyki i Ekonomii; <https://orcid.org/0000-0002-8851-2240>;
e-mail: dilmurad.bekjanov@gmail.com

^f Uniwersytet Purdue, Szkoła Zarządzania Hotelarstwem i Turystyką; <https://orcid.org/0000-0002-8207-9650>;
e-mail: gjday@purdue.edu

^g Zuryski Uniwersytet Nauk Stosowanych (ZHAW), Instytut Nauk o Zasobach Naturalnych;
<https://orcid.org/0000-0002-7445-9506>; e-mail: peter.marty@zhaw.ch

^h Międzynarodowy Uniwersytet, Szkoła Zarządzania Hotelarstwem i Turystyką Chaplin; <https://orcid.org/0000-0002-8352-7689>;
e-mail: zhaoj@fiu.edu

Sposób cytowania (styl APA): Saidmamatov, O., Khodjanliyazov, E., Matyakubov, U., Ibadullaev, E., Bekjanov, D., Day, J., Marty, P., Zhao, J. (2021). The impact of Central Asian tourists' risk perception on their travel intentions during the COVID-19 pandemic. *Turyzm/Tourism*, 31 (2), 133–153. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.31.2.08>

ABSTRAKT

Kraje Azji Środkowej (Kazachstan, Kirgistan, Turkmenistan, Tadżykistan, Uzbekistan) uznawane są za jedne z najatrakcyjniejszych destynacji, ponieważ ze względu na swoje położenie geograficzne mają do zaoferowania wyjątkowe produkty turystyczne. Pandemia COVID-19 spowodowała jednak znaczące zmiany w działalności dobrze prosperującej branży turystycznej w regionie. Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań wpływu ryzyka na postawy turystów z Azji Środkowej wobec podróżowania w trakcie pandemii COVID-19, w odniesieniu do ich cech socjodemograficznych. Badanie przeprowadzono w okresie od stycznia do kwietnia 2021 r. na próbie 966 respondentów przy użyciu kwestionariusza internetowego. W ankiecie wyodrębniono cztery główne kategorie potencjalnych zagrożeń: ryzyko zdrowotne, psychologiczne, finansowe oraz związane z podróżą i destynacją turystyczną. Aby zidentyfikować, w jaki sposób postrzeganie ryzyka wpłynęło na zamiary związane z podróżowaniem podczas pandemii, zastosowano regresję nominalną. Uzyskane wyniki pokazują, że świadomość zagrożeń w czasie epidemii COVID-19 miała istotne znaczenie dla podejmowania decyzji przez turystów z Azji Środkowej. Higiena, dezynfekcja oraz budzący zaufanie system opieki zdrowotnej w miejscu docelowym (21%) będą stanowiły główne czynniki wyboru podczas przyszłych podróży.

SŁOWA KLUCZOWE

pandemia, turystyka, Azja Środkowa, postrzeganie ryzyka, nastawienie do podróżowania, badanie rozpoznawcze

INFORMACJE O ARTYKULE

Przyjęto:
26 czerwca 2021 r.
Zaakceptowano:
8 listopada 2021 r.
Opublikowano:
31 grudnia 2021 r.

1. WSTĘP

Azja Środkowa ma znaczący i nieograniczony potencjał rozwoju turystyki. Region ten często był niedoceniany w globalnej turystyce, pomimo że charakteryzuje go

bogate dziedzictwo historyczne oraz kulturowe, a także wyjątkowo piękna przyroda (Horák, 2014). Kraje środkowoazjatyckie przez wieki znajdowały się w centrum Jedwabnego Szlaku, uznawanego za najwspanialszy szlak handlowy w historii, łączący Europę z Azją. Kojarzony

przez długi czas z rozległymi ziemiami uprawnymi region, nadal pozostaje jedną z najbardziej niedocenianych destynacji turystycznych na świecie (WEF, 2015).

Oczywiste jest, że branża turystyczna wykazuje szczególną podatność na kryzysy, które wiążą się z potencjalnym zagrożeniem dla podróżujących. Racjonalni turyści zazwyczaj wolą nie wyjeżdżać, jeśli oznaczałoby to narażenie się na niebezpieczeństwo. Ryzyko jest jednym z aspektów, na których skupiają się badania w obszarze turystyki, a coraz większym zainteresowaniem naukowców cieszą się analizy ryzyka związanego z różnymi rodzajami katastrof (Sönmez, Graefe, 1998) oraz ryzyka dotyczącego zdrowia, zarówno turysty indywidualnego, jak i grup turystów, za których odpowiedzialność ponoszą dostawcy usług turystycznych (Cartwright, 2000). Jakikolwiek nieprzewidziane okoliczności mają zwykle negatywny wpływ na branżę, co najpierw przekłada się na zmniejszenie liczby podróżujących, a następnie prowadzi do niekorzystnych skutków ekonomicznych. W efekcie mamy do czynienia z gorszym wykorzystaniem wszystkich oferowanych usług, od transportu po gastronomię, co pociąga za sobą liczne komplikacje, nie tylko w sektorze usług, ale w całej gospodarce. Ponadto mniejszy odsetek odwiedzających w miejscach zagrożonych występowaniem różnego rodzaju niebezpieczeństw wiąże się ze zmniejszeniem liczby pracowników oraz dochodów w walutach obcych, jak również z trudnościami, z którymi boryka się lokalna gospodarka (Mansfeld, Pizam, 2006). W przypadku poważnych niepokojów problem zaczyna rozprzestrzeniać się na inne regiony, na cały kraj, a nawet globalnie. Dzieje się tak, ponieważ turystyka pada ofiarą katastrof naturalnych, problemów medycznych i ekonomicznych, ataków terrorystycznych oraz czynów przestępczych. Tym samym destynacja może bardzo szybko stracić długo budowany, pozytywny wizerunek.

Po dogłębnym przeanalizowaniu przez naukowców zagrożeń w branży powstała idea „postrzegania ryzyka w turystyce”. Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że świadomość niebezpieczeństwa w czasie podróży budzi niepokój turystów, a dodatkowo ma psychologiczny wpływ na zakup oraz konsumpcję wybranych usług w miejscach wypoczynku (Huang, Chuang, Lin, 2008). Obserwuje się tendencję podróżujących do rezygnowania z konkretnych destynacji w zależności od oceny ryzyka, nie zaś ze względu na rzeczywiste czynniki lub warunki (Luo, Lam, 2020). Oznacza to, że turyści podejmują decyzje związane z podróżowaniem, opierając się na ryzyku postrzeganym, a nie realnym czy bezpośrednim (Kaushal, Srivastava, 2020).

W grudniu 2019 r. Chiny zgłosiły wystąpienie przypadków nietypowego zapalenia płuc o nieznanym etiologii. Wkrótce zachorowania stały się zagrożeniem dla zdrowia publicznego o zasięgu międzynarodowym (Foo, Chin, Tan, Phuah, 2020). Z powodu pandemii

COVID-19 poszczególne kraje zamknęły granice, co przyczyniło się do bankructwa wielu przedsiębiorstw z branży turystyczno-hotelarskiej, w tym hoteli i restauracji (Luo, Lam, 2020). Od czasu wybuchu pandemii światowy przemysł turystyczny zanotował spadek o ponad 80% (UNWTO, 2020a). Niepokój związany z podróżowaniem, wywołany ryzykiem zarażenia się, jest jednym z głównych czynników, które oddziałują na turystykę na poziomie globalnym. Wzmaga się, kiedy zagrożenia występują w miejscach docelowych podróży (Reisinger, Mavondo, 2020).

Wpływ pandemii COVID-19 na sektor turystyczny stał się tematem wielu opracowań (Zenker, Kock, 2020). Niniejsza praca skupia się na skutkach, jakie wywołał COVID-19 w przemyśle turystycznym oraz jego działalności w konkretnej lokalizacji geograficznej. Nie ma natomiast wielu badań na temat efektów pandemii w zakresie zachowań i zamiarów podróżujących (Cró, Martins, 2017). W odniesieniu do Azji Środkowej istnieje duża luka w literaturze przedmiotu. Brakuje analiz wpływu pandemii na sektor turystyczny w poszczególnych krajach regionu – na zachowania oraz intencje związane z podróżowaniem, a także na percepcję ryzyka w branży przez mieszkańców (Aliyeva i in., 2019).

Na podstawie przeglądu dotychczasowych badań dotyczących zagrożeń w turystyce i ich percepcji cel niniejszego artykułu został określony jako analiza postaw wobec ryzyka oraz zamiarów podróżowania podczas pandemii COVID-19 turystów z krajów Azji Środkowej (z perspektywy popytu). Przystudowano cztery główne kategorie ryzyka: zdrowotnego, finansowego, psychologicznego oraz związanego z podróżowaniem i destynacją. Praca stanowi podsumowanie wpływu postrzegania zagrożeń przez turystów z krajów Azji Środkowej w czasie trwania pandemii.

2. PRZEGLĄD LITERATURY

Istnieje bogata literatura przedmiotu na temat krótko- i długoterminowego oddziaływania COVID-19 na turystykę. Dyskusja dotyczy głównie skutków gospodarczych i społecznych pandemii oraz tego, jak w najbliższej przyszłości zmieni ona model branży, „zrestartuje” ją i zmodyfikuje zarówno zachowanie podróżujących, jak i ich percepcję ryzyka.

2.1. POSTRZEGANIE RYZYKA ZWIĄZANEGO Z PANDEMIĄ COVID-19

Postrzeganie ryzyka w sektorze turystycznym wiąże się z oceną sytuacji przy podejmowaniu decyzji na temat podróżowania oraz zakupu i konsumpcji produktów lub doświadczeń turystycznych (Reisinger, Mavondo,

2005). Aby w pełni zrozumieć kwestie związane z ryzykiem turystycznym i jego postrzeganiem, warto poświęcić trochę czasu na przyjrzenie się samym pojęciom. W literaturze branżowej postrzeganie ryzyka jest kwestią dość sporną, szczególnie jeśli chodzi o podróże międzynarodowe (Pine, McKercher, 2004; Schroeder, Pennington-Gray, Kaplanidou, Zhan, 2013). Ryzyko jest problemem złożonym, związanym nie tylko z osobistą krzywdą fizyczną. Bezpieczeństwo i ochrona jawią się turystom jako niezwykle ważne. Wyróżniono siedem typów ryzyka, które mogą wpłynąć na zakup produktów turystycznych (Reisinger, Mavondo, 2005).

Obejmują one obawy dotyczące własności oraz spraw finansowych, bezpieczeństwa fizycznego, satysfakcji, a także kwestii psychologicznych, społecznych i czasowych.

W przemyśle turystyczno-hotelarskim mamy do czynienia z trzema wymiarami postrzeganego ryzyka, dotyczącymi: mienia, satysfakcji oraz destynacji. Percepcję zagrożeń bada się jako przykład poznania bądź świadomości, a co za tym idzie – mogą wystąpić na tym polu istotne podobieństwa lub różnice pomiędzy poszczególnymi jednostkami (Huang, Chuang, Lin, 2008; Wahlberg, Sjoberg, 2000). Ponadto ocena ryzyka oparta jest na intuicji dotyczącej prawdopodobieństwa wystąpienia negatywnych konsekwencji decyzji podjętych przez turystów oraz prezentowanych przez nich zachowań (Glaesser, 2003).

W odniesieniu do turystyki ryzyko można zdefiniować jako to, co jest postrzegane i doświadczane przez turystów podczas procesów zakupu oraz konsumpcji usług związanych z branżą oraz w czasie pobytu w miejscu wypoczynku (Reisinger, Mavondo, 2000). Jest to jeden z głównych czynników, które mogą mieć wpływ na proces podejmowania decyzji w związku z zakupem produktu turystycznego.

Niektórzy autorzy podjęli próbę sklasyfikowania ryzyka postrzeganego w sektorze turystycznym. Sönmez i Graefe (1998) wyróżnili kategorię finansową, psychologiczną oraz odnoszącą się do satysfakcji i czasu, Reisinger i Mavondo (2005) zaś podzielili ryzyko turystyczne na związane z katastrofami naturalnymi, higieną i chorobami, przestępczością oraz wypadkami, a także obawami o zdrowie. Wśród różnych rodzajów ryzyka to związane z kwestiami zdrowotnymi ma najbardziej znaczący wpływ na podejmowanie decyzji przez podróżujących (Jonas, Mansfeld, Paz, Potsaman, 2011). Percepcja ryzyka dotyczącego zdrowia w turystyce wiąże się z oceną prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożeń podczas podróży oraz w miejscu docelowym, w określonym czasie (Chien, Ritchie, 2018). Postrzeganie ryzyka zdrowotnego uznano za jedną z głównych obaw w trakcie podróży międzynarodowych, które mogą zagrozić bezpieczeństwu zarówno osób przyjeżdżających, jak i społeczności goszczących (Wilks, 2006). Turyści często są narażeni na ryzyko zdrowotne, gdy podróżują za

granice, szczególnie do nieznanych destynacji. Ostatnimi czasy pandemia COVID-19 sprawiła, że bezpieczeństwo podróży międzynarodowych stało się globalnym problemem, epidemia wywarła wpływ na ponad 210 krajów na całym świecie i spowodowała ogromne szkody gospodarcze w przemyśle turystycznym (Turnšek i in., 2020). Wraz z jej negatywnymi skutkami dla destynacji na całej kuli ziemskiej ryzyko zdrowotne pozostaje dominującym czynnikiem, mającym znaczenie przy podejmowaniu decyzji turystycznych.

Ogólnie w warunkach pandemicznych uwidacznia się pięć rodzajów zagrożeń: psychologiczne, społeczne, finansowe, czasowe oraz fizyczne (Perić, Dramićanin, Conić, 2021). Zostały one wyróżnione na podstawie badań na temat oddziaływania postrzegania ryzyka związanego z podróżowaniem przez serbskich turystów na ich chęć wyjeżdżania podczas pandemii COVID-19, ze szczególnym uwzględnieniem czynników społeczno-demograficznych. Wyniki pokazały, że ryzyko to ma negatywny wpływ na podróże zagraniczne, ryzyko zdrowotne zaś okazało się podczas pandemii predyktorem (zmienną objaśniającą, umożliwiającą prognozowanie). W ryzyko związane z COVID-19 postrzegane przez turystów słoweńskich oraz związane z nim unikanie przyszłych wyjazdów wpisuje się fakt, że obydwa czynniki są powiązane z wiekiem, doświadczeniem turystycznym, płcią oraz poziomem wykształcenia badanych jednostek (Turnšek i in., 2020). Odkryto, że przyszłe zachowania związane z podróżowaniem pozostają nieznane, ponieważ ogólna populacja nie ma sprecyzowanych opinii na temat planów podróżniczych podczas pandemii, jednakże standardy zdrowotne oraz środki bezpieczeństwa w scenariuszach postpandemicznych stanowią dla turystów najważniejsze czynniki (Turnšek i in., 2020).

Przeprowadzono wszechstronną analizę wcześniejszych badań w odniesieniu do kryzysów zdrowotnych i ich oddziaływania na branżę oraz zachowania podróżujących (Matiza, 2020). W dotychczasowych opracowaniach przewidywano, że poczucie zagrożenia zwiększy się, a potencjalny dysonans poznawczy będzie miał negatywny wpływ na podejmowanie decyzji przez turystów. Kluczowymi interwencjami, podejmowanymi w celu złagodzenia możliwych skutków tego procesu, będą: zarządzanie, rozszerzona polityka imigracyjna, profilowanie mediów docelowych, *recovery marketing* (marketing odzyskiwania, naprawczy) oraz turystyka krajowa.

2.2. INTENCJE TURYSTYCZNE

Postrzegane ryzyko oraz wyobrażenia o bezpieczeństwie znacząco oddziałują na zamiary związane z podróżowaniem (Seabra, Dolnicar, Abrantes, Kastenholz, 2013). W sytuacji gdy ryzyko sprawia, że dana

destynacja wydaje się mniej bezpieczna, potencjalni turyści mogą zrealizować swoje plany, zmienić wybór miejsca wypoczynku, zmodyfikować swoje zachowania podróżnicze lub zdobyć dodatkowe informacje, jeśli zdecydują się kontynuować wyjazd (Taohong, Hong, Zhenzhi, Yun, 2020).

Nie dziwi fakt, że zarówno poszczególne regiony turystyczne, jak i organizacje zostały dotknięte druzgocącymi skutkami pandemii COVID-19. Odkryto przy tym, że zarówno ryzyko związane z wakacjami, jak i zagrożenie spowodowane koronawirusem są sprawami skomplikowanymi w odniesieniu do intencji wakacyjnych (Perić, Dramićanin, Conić, 2021).

W innym opracowaniu (Pappas, 2021) podkreślono dwa główne skutki epidemii, widoczne w branży turystycznej: pierwszym są ograniczenia w podróżowaniu nałożone w wyniku pandemii, by zniechęcić ludzi do wyjazdów, drugim zaś jest fakt, że postrzegane ryzyko zwiększyło obawy przed podróżowaniem, co z kolei przełożyło się na zmianę zachowań turystycznych (Bračić i in., 2021). W przypadku Hiszpanii odkryto, że im bardziej ludzie zostali dotknięci przez pandemię, tym większą mają ochotę na podróżowanie. Zdefiniowano też dwa poziomy narażenia epidemiologicznego – strefowy oraz indywidualny.

Zachowania turystyczne Bułgarów podczas pandemii zbadano ze szczególnym uwzględnieniem spostrzeżeń, częstotliwości oraz zamierzonych destynacji (Ivanova, Ivanov, Ivanov, 2020). Ponadto przeanalizowano związki pomiędzy postrzeganiem COVID-19, ryzykiem turystycznym a zachowaniami wśród podróżnych z tzw. regionu DACHL, czyli z Niemiec, Austrii, Szwajcarii i Liechtensteinu (Neuburger, Egger, 2020). Dalsze badania potwierdziły, że nastawienie do ryzyka, obawy związane z podróżowaniem oraz strach przed koronawirusem miały negatywny wpływ na intencje turystyczne (Luo, Lam, 2020). Dla kontrastu – prognozy empiryczne z Indonezji dotyczące zachowań turystów w okresie postpandemicznym wskazują na optymistyczne nastawienie i przewidywanie szybkiego ożywienia w turystyce (Wachyuni, Kusumaningrum, 2020). Autorzy wykazali także, że z uwagi na aspekty bezpieczeństwa, czystości i piękna popularne będą wycieczki do destynacji naturalnych. Kolejnym trendem przyszłych podróży będzie ich krótkoterminowość, być może w związku z przewidywanymi problemami związanymi z koronawirusem lub kolejnymi pandemiemi (Sharun i in., 2020).

Turyści unikają miejsc szczególnie zagrożonych atakami terrorystycznymi, katastrofami naturalnymi oraz wybuchami epidemii (Pizam, Fleischer, 2002; Rittichanuwat, Chakraborty, 2009). Dlatego też tak ważne jest zrozumienie oddziaływania postrzegania ryzyka na plany turystyczne podróżnych z Azji Środkowej w dobie pandemii COVID-19. Niniejsze badanie, oparte na literaturze przedmiotu, ma na celu przeanalizowanie, w jaki sposób intencje turystów z krajów Azji Centralnej

zmieniają się pod wpływem ryzyka zdrowotnego, finansowego, psychologicznego oraz związanego z podróżowaniem i destynacją. Aby zbadać percepcję ryzyka turystycznego oraz zachowania turystyczne po wybuchu pandemii, sformułowano następujące hipotezy:

- Hipoteza 1: Ryzyko zdrowotne wpływa na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19.
- Hipoteza 2: Ryzyko finansowe wpływa na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19.
- Hipoteza 3: Ryzyko psychologiczne wpływa na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19.
- Hipoteza 4: Ryzyko związane z podróżowaniem i destynacją wpływa na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19.

3. ODDZIAŁYWANIE PANDEMII COVID-19 NA TURYSTYKĘ W KRAJACH AZJI ŚRODKOWEJ

Przed wybuchem pandemii COVID-19 turystyka była jednym z najszybciej rozwijających się sektorów w gospodarkach krajów Azji Środkowej (Helbe, Fink, 2020). Wzrastała liczba podróży zarówno krajowych, jak i międzynarodowych, a branża znacząco przyczyniała się do utrzymania lokalnych mieszkańców (Santus, Shohel, 2020). Wszystkie kraje położone w Azji Centralnej, jako część Jedwabnego Szlaku, mają egzotyczny potencjał turystyczny, a także posiadają cenne zabytki z czasów prehistorycznych oraz wyjątkowe, naturalne krajobrazy, które mogą odgrywać znaczącą rolę w stworzeniu interesującego i atrakcyjnego rynku turystycznego dla międzynarodowych podróżnych. Dlatego też poświęca się dużo uwagi rozwojowi turystyki oraz rozbudowie odpowiedniej infrastruktury jako kwestiom o wysokim priorytecie w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu.

Ponadto w wielu krajach Azji Środkowej szybko dostrzeżono, że turystyka jest kluczowym czynnikiem wzrostu ekonomicznego oraz generowania wpływów w walutach zagranicznych (tabela 1). Region ma odpowiednie przygotowanie, by czerpać korzyści ze wspólnego programu rozwoju turystyki regionalnej wspieranego przez Szanghajską Organizację Współpracy (pl. SOW, ang. SCO). Oczekuje się, że wzmożona integracja regionalna oraz bliższe relacje w trzech najważniejszych obszarach, tj. polityki, gospodarki, społeczeństwa, będą katalizatorem rozwoju branży (Koh, Kwok, 2017). Uzbekistan i Kazachstan wprowadzają azjatycką wersję strefy Schengen, z zastosowaniem uzgodnionych już regulacji, takich jak wiza wielokrotna oraz tzw. wiza Jedwabnego Szlaku. Trwają negocjacje dążące do wprowadzenia zunifikowanego systemu elektronicznego wydawania zezwoleń na przekraczanie granicy pomiędzy Uzbekistanem a Kazachstanem. W przyszłości spodziewane jest włączenie innych krajów Azji Środkowej do „azjatyckiej strefy Schengen” (WTFI, 2019).

Tabela 1. Wskaźniki turystyczne w Azji Środkowej

Kraj	PKB w mld USD	Udział turystyki w PKB (w %)	Udział zatrudnienia w turystyce (w %)	Udział turystyki w eksporcie (w %)	Liczba przyjazdów turystów międzynarodowych w mln	Liczba miejsc wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO
Kazachstan	181,6	5,2	4,9	4,1	8,6	5
Uzbekistan	57,9	4,5	4,6	21,1	6,7	5
Tadżykistan	8,1	6,4	6,6	28,4	1,3	2
Kirgistan	8,4	8,3	8,5	18,6	4,0	2
Turkmenistan	40,7	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	3

Źródło: Helbe, Fink (2020); UNWTO (2020a); UNWTO (2020b); WTTC (2020).

Według danych z tabeli 1 w 2019 r. Kazachstan został obrany za cel podróży przez 8,6 mln turystów, na kolejnym miejscu uplasował się Uzbekistan z liczbą 6,7 mln. Największy udział turystyki w dochodach wykazał Tadżykistan (28,4% eksportu łącznie). Ponadto branża stworzyła wiele możliwości zatrudnienia, przy czym najwyższy odsetek został odnotowany w Kirgistanie (8,5% wszystkich zatrudnionych). Warto zauważyć, że udział turystyki w produkcji PKB różni się znacząco w zależności od kraju – wartości tego wskaźnika zawierają się w przedziale od 8,1 mld USD (Tadżykistan) do 181,6 mld USD (Kazachstan).

Destynacje turystyczne w krajach Azji Środkowej pojawiają się niczym wschodzące gwiazdy, jako rezultat przyspieszenia integracji regionalnej, które rozpoczęło się pod koniec 2016 r. (Saidmamatov i in., 2021) za sprawą politycznego zaangażowania prezydenta Uzbekistanu Shavkata Mirziyoyeva, zainteresowanego zunifikowaniem klastra regionalnego (Saidmamatov i in., 2020a; Saidmamatov, Rudenko, Pfister, Koziel, 2020b). Jak dotąd na listę światowego dziedzictwa UNESCO wpisano 17 miejsc i obiektów (UNESCO, 2020), które zwiększają historyczne znaczenie krajów Azji Centralnej na arenie międzynarodowej i przyciągają rzesze turystów.

W branży turystycznej w państwach środkowoazjatyckich notowano stabilny wzrost, lecz wybuch pandemii całkowicie zmienił sytuację, zarówno w regionie, jak i na całym świecie (WHO, 2020). Wzrost liczby zachorowań na COVID-19 doprowadził do odwołania wielu zaplanowanych wycieczek (Abiad, Platitas, Pagaduan, Jabagat, Laviña, 2020), spowodował gwałtowny spadek liczby turystów na wszystkich obszarach (UNCTAD, 2020). Pierwsze przypadki choroby wywołanej przez SARS-CoV-2 w krajach Azji Środkowej wykryto w połowie marca 2020 r. Stały się one przyczyną podjęcia decyzji o zamknięciu granic państwowych oraz wprowadzenia obostrzeń w podróżowaniu (Bekjanov, 2020; Bekjanov, Matyusupov, 2020). W niniejszym artykule poddano ocenie pięć krajów środkowoazjatyckich (Uzbekistan, Kazachstan, Tadżykistan, Kirgistan, Turkmenistan) pod kątem wpływu pandemii COVID-19 na turystykę.

4. METODYKA BADAŃ

4.1. PROJEKT ANKIETY

W badaniu wykorzystano ilościową metodę badawczą z wykorzystaniem ankiety przeprowadzonej online w pięciu krajach Azji Środkowej. By opracować podzielony na kilka sekcji kwestionariusz, użyto skali pomiarowej zarówno z nowych, jak i wcześniejszych badań.

W pierwszej sekcji zawarto charakterystykę demograficzną respondentów, tj. płeć, wiek, stan cywilny, wykształcenie, dochody oraz dotychczasowe doświadczenia. W sekcji drugiej respondenci podzielili się swoją opinią dotyczącą ryzyka związanego z podróżowaniem, w kształcie zaproponowanym we wcześniejszych badaniach, tj. ryzyka zdrowotnego, psychologicznego, finansowego oraz związanego z podróżą i destynacją (Jian, Chi, 2020; Perić, Dramićanin, Conić, 2021; Turnšek i in., 2020). Członkowie zespołu badawczego opracowali 17 pytań, które następnie zostały poddane walidacji przez krajowych i zagranicznych naukowców zajmujących się turystyką. W ostatecznej wersji badania w skali pomiarowej posłużono się 10 z nich. Część trzecia zawierała pytania związane z przyszłymi intencjami dotyczącymi podróżowania, w tym preferowane destynacje, warunki, terminy. Zastosowano pięciostopniową skalę Likerta, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 5 – „zdecydowanie się zgadzam”. Jako narzędzie do przetwarzania danych przy użyciu analizy głównych składowych (PCA) oraz analizy regresji nominalnej zostało wykorzystane oprogramowanie IBM SPSS 25.

4.2. PRÓBY I ZBIERANIE DANYCH

Docelowymi respondentami byli mieszkańcy krajów Azji Środkowej, posiadający jakiegokolwiek doświadczenie w podróżowaniu. Z uwagi na fakt, że pandemia COVID-19 oraz zasady dystansu społecznego nie pozwoliły na przeprowadzenie badania w bezpośredniej

obecności ankietera, rozesłano linki internetowe do kwestionariuszy online, wykorzystując osobiste kontakty w subregionie, za pomocą szeroko znanych mediów społecznościowych, takich jak WhatsApp i Telegram. Ankieta została przygotowana i rozprawdzona wśród turystów od stycznia do kwietnia 2021 r. Po zakończeniu tego okresu 966 kwestionariuszy uznano za nadające się do wykorzystania w badaniu.

Analizowana próba liczyła 966 respondentów (tabela 2). Wśród uczestników badania 562 osoby (58,1%) to mężczyźni, 404 (41,9%) – kobiety. Respondenci zostali podzieleni na sześć kategorii wiekowych, spośród których najliczniej reprezentowana była grupa pomiędzy 30. a 39. rokiem życia (31,3%), najmniej liczna okazała się zaś ta powyżej 70. roku życia (2,2%). Większość osób pochodziła z Kazachstanu (25,5%), którego populacja

wynosi 18,7 mln mieszkańców, Kirgistanu (21,7%), liczącego 6,5 mln mieszkańców, oraz Uzbekistanu (19,2%), który ma 34,2 mln mieszkańców. Najmniejszą grupę (15,5%) stanowili obywatele Turkmenistanu, a 18,01% respondentów pochodziło z Tadżykistanu. Tabela ilustruje także udział uczestników żonatych/zamężnych, rozwiedzionych oraz singli, odpowiednio: 69,6%, 8,7% oraz 21,7%. Największy odsetek respondentów (48,8%) ma wykształcenie wyższe uniwersyteckie (tytuł magistra bądź stopień doktora), najmniejszy (5,6%) – wykształcenie zawodowe. Najbardziej liczna grupa badanych (45,9%) uzyskuje miesięczny dochód poniżej 500 USD, natomiast 28,7% pomiędzy 500 USD a 1000 USD.

Aby sprawdzić statystyczną wiarygodność czynników ryzyka, wykorzystano analizę głównych składowych (PCA). Regresja nominalna została użyta, żeby pokazać wpływ zmiennych ryzyka, z których każda zawierała kilka elementów oddziałujących na intencje związane z podróżowaniem.

Analiza głównych składowych (PCA) jest narzędziem regresji, które wykorzystuje się do zmniejszenia rozmiaru zbiorów danych statystycznych, zwiększenia ich interpretowalności, a jednocześnie do minimalizacji utraty informacji. PCA pozwala także na ujawnienie nieskorelowanych zmiennych, które sukcesywnie zwiększają wariancję. Znalezienie wartości B , wartości p oraz przedziału ufności (CA) pozwala na ustalenie poziomu ryzyka dla każdej hipotezy.

5. WYNIKI

Analiza głównych składowych została przeprowadzona na skali postrzegania ryzyka, zawierającej 20 stwierdzeń, wyniki zaś wskazują na pięcioczynnikowe rozwiązanie, które wyjaśnia 61,91% wariancji. Wartość własna każdego czynnika jest wyższa niż 1, a analizie poddano wszystkie obciążenia powyżej 0,50. Wiarygodność wskaźników oceniono jako bardzo wysoką, ponieważ współczynnik niezawodności wyniósł $\alpha > 0,88$ (z wyjątkiem jednego czynnika, w przypadku którego $\alpha = 0,65$). Rzetelność łączna wszystkich wskaźników wyniosła powyżej zalecanych 0,70.

Z zaprezentowanych informacji wynika, że zebrane dane charakteryzują się wysoką wewnętrzną wiarygodnością i spójnością. Wyniki analizy głównych składowych po rotacji dały jasną strukturę czynnikową z relatywnie wysokim obciążeniem oraz minimalnym ząębaniem się poszczególnych elementów, co wskazuje na niezależność czynników. Czynniki zidentyfikowane podczas analizy głównych składowych zostały skategoryzowane jako ryzyko zdrowotne, psychologiczne, finansowe, związane z podróżą oraz destynacją (tabela 3).

Tabela 2. Charakterystyka próby (N = 966)

Cechy	N	%
Płeć		
Mężczyzna	562	58,10
Kobieta	404	41,90
Przedział wiekowy		
18–29	288	29,80
30–39	303	31,30
40–49	207	21,40
50–59	84	8,70
60–69	63	6,60
70+	21	2,20
Kraj		
Uzbekistan	186	19,20
Kazachstan	246	25,50
Tadżykistan	174	18,01
Kirgistan	210	21,70
Turkmenistan	150	15,50
Stan cywilny		
Singiel	210	21,70
Żonaty/zamężna	672	69,60
Rozwiedziony/rozwiedzina	84	8,70
Miesięczny dochód (w USD)		
<500	444	45,90
500–1000	277	28,70
1000–2000	139	14,40
>2000	106	10,90
Wykształcenie		
Zawodowe	54	5,60
Średnie	177	18,30
Wyższe I stopnia	264	27,30
Wyższe II stopnia	471	48,80

Źródło: opracowanie własne autorów.

Tabela 3. Wyniki analizy głównych składowych z rotacją varimax

Czynnik ryzyka/elementy	Wartość własna	Wyjaśniona wariancja (%)	Alfa Cronbacha	Rzetelność łączna (CR)
Ryzyko zdrowotne	2,721	14,313	0,779	0,797
Elementy ryzyka zdrowotnego				Obciążenie
Konieczność wykupienia ubezpieczenia zdrowotnego (podróżnego) przed wyjazdem				0,651
Znaczenie higieny w obiektach noclegowych, atrakcjach turystycznych itp.				0,791
Dostęp do maseczek i środków dezynfekujących podczas podróży				0,802
Bieżąca sytuacja epidemiologiczna w destynacji turystycznej				0,792
Rekompensata od kraju goszczącego za zakażenie				0,633
Ryzyko psychologiczne	3,020	16,237	0,712	0,730
Elementy ryzyka psychologicznego				Obciążenie
Chcę podróżować, bo mam już dość pandemii COVID-19				-0,205
To nie jest dobry moment na podróżowanie				0,847
Boję się zakażenia				0,870
Odczuwam dyskomfort, myśląc o pojechaniu na wycieczkę w trakcie pandemii				0,905
Wpadłbym/wpadłabym w panikę podczas podróży w trakcie pandemii				0,828
Ryzyko finansowe	2,972	20,306	0,826	0,829
Elementy ryzyka finansowego				Obciążenie
Sądzę, że jakkolwiek wycieczka miałaby bardzo negatywny wpływ na moją sytuację finansową				0,768
W trakcie pandemii nie jestem w stanie w pełni cieszyć się podróżą, więc moje pieniądze zostałyby zmarnowane				0,807
Martwię się, że z powodu pandemii wycieczka mogłaby wiązać się z dodatkowymi kosztami				0,754
Ze względu na pandemię koronawirusa koszt jedzenia i napojów będzie wyższy niż zazwyczaj				0,760
Obecnie nie mam wystarczających dochodów, by podróżować				0,764
Ryzyko związane z podróżą i destynacją	2,147	11,042	0,651	0,662
Elementy ryzyka związanego z podróżą i destynacją				Obciążenie
Będę unikać podróżowania w zorganizowanych grupach				0,515
Wolę przemieszczać się własnym samochodem niż środkami transportu publicznego				0,635
Podróżowanie na łono natury nie niesie za sobą ryzyka				0,668
Podróżowanie do destynacji położonych niedaleko miejsca zamieszkania nie niesie ze sobą ryzyka				0,779
Odwiedzanie muzeów i innych atrakcji turystycznych nie niesie ze sobą ryzyka				0,652

Źródło: opracowanie własne.

Pierwszy wskaźnik, zdrowotny, wyjaśnia 14,31% wariancji i charakteryzuje się wysokim współczynnikiem niezawodności ($\alpha = 0,77$; CR = 0,79). Ten rodzaj ryzyka jest związany ze stosowaniem maseczek i środków dezynfekujących, poziomem higieny w obiektach noclegowych, a także bieżącą sytuacją w krajach goszczących.

Drugi wskaźnik, psychologiczny, zawiera pięć stwierdzeń i wyjaśnia wyższy procent wariancji (16,23%), a jego współczynnik niezawodności wynosi $\alpha = 0,71$; CR = 0,73. Stwierdzenia, które pojawiły się w tej kategorii ryzyka, to: poczucie dyskomfortu podczas podróży w trakcie trwania pandemii COVID-19, ryzyko zakażenia, panika wywołana perspektywą podróżowania w aktualnej sytuacji oraz traktowanie obecnego okresu jako nieodpowiedniego na podróżowanie.

Czynnik finansowy wyjaśnia 20,3% wariancji i ma związek z obawami, że wycieczka może mieć negatywny wpływ na finanse jednostki, okaże się niewarta swojej ceny i doprowadzi do poniesienia nieprzewidzianych kosztów oraz że pandemia będzie się wiązać ze wzrostem kosztów podróży (np. cen jedzenia i napojów). Współczynnik niezawodności jest w tym przypadku wysoki i sięga $\alpha = 0,82$; CR = 0,82.

Czwarty czynnik, związany z podróżą i destynacją, wyjaśnia 11,0% wariancji, a jego niezawodność jest satysfakcjonująca i plasuje się na poziomie $\alpha = 0,65$; CR = 0,66. Wypowiedzi dotyczące tego rodzaju ryzyka wiążą się z postrzeganiem mniejszego zagrożenia w przypadku wyjazdów niedaleko od miejsca zamieszkania, wycieczek na łono natury oraz odwiedzania muzeów i innych atrakcji turystycznych, a także z przedkładaniem

transportu indywidualnego nad publiczny w trakcie podróżowania.

Dowodzono, że ryzyko zdrowotne oddziałuje negatywnie na zamiary podróżnicze – wyniki badania wskazują na to, że wzrost oceny ryzyka związanego ze zdrowiem zmniejsza możliwości podróżowania w trakcie pandemii (tabela 4). Stwierdzenia odnoszące się do ryzyka zdrowotnego dotyczyły: ubezpieczenia zdrowotnego (OR = 0,28; 95% CI = 0,085–0,979; p = 0,04), przestrzegania higieny w obiektach turystycznych (OR = 0,42; 95% CI = 0,09–1,97; p = 0,27), maseczek i środków dezynfekujących (OR = 0,44; 95% CI = 0,05–3,73; p = 0,42), sytuacji epidemiologicznej w destynacji (OR = 0,52; 95% CI = 0,09–2,79; p = 0,44), a także rekompensaty udzielanej przez kraj goszczący (OR = 0,71; 95% CI = 0,25–2,04; p = 0,53), i wykazały niekorzystny wpływ na intencje związane z podróżowaniem. Wyniki badania związane z postrzeganiem ryzyka zdrowotnego nie zaskakują, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że pandemia dotknęła wszystkie kraje oraz znacząco obciążała systemy opieki zdrowotnej na skalę światową. Wciąż wiele pytań doty-

czących COVID-19 pozostaje bez odpowiedzi. Z pewnością migracje turystyczne w Azji Środkowej będą uważane za niebezpieczne pod względem zdrowotnym.

Jak widać z tabeli 5, odnoszącej się do ryzyka finansowego, p wynosi 0,001. Ponadto wyniki badania pozwalają wyciągnąć wnioski, że wzrost poziomu ryzyka finansowego jest powodem zmniejszenia prawdopodobieństwa podróży w trakcie pandemii (OR = 0,43; 95% CI = 0,19–0,98; p = 0,01).

Wyniki badania (tabela 6, zob. s. 150) wskazują, że ryzyko zakażenia zmniejsza prawdopodobieństwo podróży podczas pandemii (OR = 0,534; 95% CI = 0,195–1,462; p = 0,00). Zmęczenie obostrzeniami związanymi z COVID-19 oraz bezpieczne okoliczności są podstawowymi warunkami rozpoczęcia podróżowania.

Dane z tabeli 7 (zob. s. 150) potwierdzają, że turyści postrzegają podróżowanie na łono natury za niewiążące się z ryzykiem (OR = 0,40; 95% CI = 0,73–2,281; p = 0,005). Priorytetami przy podejmowaniu decyzji turystycznych są wybór prywatnych środków transportu oraz odwiedzanie miejsc położonych w otoczeniu przyrody.

Tabela 4. Wpływ ryzyka zdrowotnego na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19 (hipoteza 1)

Rodzaj ryzyka		B	P	Iloraz szans (OR) (95% CI)
Lp.	Ryzyko zdrowotne			
1	Konieczność wykupienia ubezpieczenia zdrowotnego (podróżnego) przed wyjazdem	-1,241	0,046	0,289 (0,085 / 0,979)
2	Znaczenie higieny w obiektach noclegowych, atrakcjach turystycznych itp.	-0,848	0,278	0,428 (0,093 / 1,979)
3	Dostęp do maseczek i środków dezynfekujących podczas podróży	-0,811	0,428	0,444 (0,053 / 3,734)
4	Bieżąca sytuacja epidemiologiczna w destynacji turystycznej	-0,651	0,447	0,521 (0,097 / 2,793)
5	Rekompensata od kraju goszczącego za zakażenie	-0,336	0,531	0,714 (0,250 / 2,045)

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Wpływ ryzyka finansowego na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19 (hipoteza 2)

Rodzaj ryzyka		B	P	Iloraz szans (OR) (95% CI)
Lp.	Ryzyko finansowe			
1	Sądzę, że jakakolwiek wycieczka miałaby bardzo negatywny wpływ na moją sytuację finansową	-0,830	0,046	0,436 (0,193 / 0,987)
2	W trakcie pandemii nie jestem w stanie w pełni cieszyć się podróżą, więc moje pieniądze zostałyby zmarnowane	0,459	0,378	0,1582 (0,570 / 4,393)
3	Martwię się, że z powodu pandemii wycieczka mogłaby wiązać się z dodatkowymi kosztami	0,703	0,174	2,019 (0,734 / 5,554)
4	Ze względu na pandemię koronawirusa koszt jedzenia i napojów będzie wyższy niż zazwyczaj	-0,810	0,138	0,445 (0,152 / 1,297)
5	Obecnie nie mam wystarczających dochodów, by podróżować	-0,214	0,519	0,807 (0,421 / 1,548)

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6. Wpływ ryzyka psychologicznego na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19 (hipoteza 3)

Rodzaj ryzyka		B	p	Iloraz szans (OR) (95% CI)
Lp.	Ryzyko psychologiczne	1,898	0,000	
1	Chcę podróżować, bo mam już dość pandemii COVID-19	-0,433	0,239	0,648 (0,315 / 1,333)
2	To nie jest dobry moment na podróżowanie	0,559	0,306	1,749 (0,600 / 5,099)
3	Boję się zakażenia	-0,628	0,222	0,534 (0,195 / 1,462)
4	Odczuwam dyskomfort, myśląc o pojechaniu na wycieczkę w trakcie pandemii	0,247	0,641	1,280 (0,454 / 3,611)
5	Wpadłbym/wpadłabym w panikę podczas podróży w trakcie pandemii	-0,472	0,198	0,624 (0,305 / 1,279)

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7. Pozytywny/negatywny wpływ ryzyka związanego z podróżowaniem i destynacją na zamiary turystyczne w trakcie pandemii COVID-19 (hipoteza 4)

Rodzaj ryzyka		B	p	Iloraz szans (OR) (95% CI)
Lp.	Ryzyko związane z podróżowaniem	1,891	0,005	
1	Będę unikać podróżowania w zorganizowanych grupach	-0,254	0,503	0,775 (0,368 / 1,632)
2	Wolę przemieszczać się własnym samochodem niż środkami transportu publicznego	0,750	0,283	2,117 (0,538 / 8,325)
3	Podróżowanie na łono natury nie niesie za sobą ryzyka	-0,896	0,307	0,408 (0,073 / 2,281)
4	Podróżowanie do destynacji położonych niedaleko miejsca zamieszkania nie niesie ze sobą ryzyka	-0,377	0,614	0,686 (0,158 / 2,973)
5	Odwiedzanie muzeów i innych atrakcji turystycznych nie niesie ze sobą ryzyka	0,189	0,658	1,208 (0,524 / 2,786)

Źródło: opracowanie własne.

6. DYSKUSJA

Pandemia COVID-19 spowodowała kryzys humanitarny, który wpłynął na ludzkie życie, ale wywołała także globalny kryzys ekonomiczny (Walas, Kruczek, 2020). Niesie to za sobą znaczące skutki dla branży turystycznej, kluczowe dla wielu ludzi, miejsc i przedsiębiorstw. Wpływ ten jest odczuwalny ze szczególną siłą w krajach, miastach czy regionach, w których sektor turystyczny stanowi ważną gałąź gospodarki. Kryzys związany z wybuchem pandemii COVID-19 zakłócił życie i pozbawił środków utrzymania ludzi na całym świecie, a także ograniczył podróżowanie zarówno na skalę krajową, jak i międzynarodową.

W niniejszym studium przedstawiono temat percepcji pandemii COVID-19 oraz ryzyka związanego z podróżowaniem w Azji Środkowej, na podstawie badania przeprowadzonego między styczniem a kwietniem 2021 r. W celu przeanalizowania wpływu postrzegania ryzyka na zamiary związane z podróżowaniem turystów

z krajów Azji Środkowej opracowano cztery hipotezy badawcze. Pierwsza z nich dotyczyła negatywnego wpływu ryzyka zdrowotnego na intencje turystyczne podczas pandemii. W niektórych opracowaniach zauważono negatywną korelację pomiędzy ryzykiem zdrowotnym a planami podróżniczymi (Neuburger, Egger, 2020; Perić, Dramićanin, Conić, 2021). Nie powinno to dziwić, ponieważ ludzie unikają podróży, żeby się nie zarazić. Co ciekawe, różnica pomiędzy prezentowanym badaniem a poprzednimi, opisanymi w literaturze przedmiotu, jest taka, że w tej analizie każdy rodzaj ryzyka zawiera konkretne elementy, które mogą mieć wpływ na podejmowanie przez turystów decyzji o podróżowaniu podczas kryzysu związanego z COVID-19. W przypadku obaw o zdrowie do wyjazdu może zachęcić ubezpieczenie wykupione przed podróżą. Elementy, takie jak: poziom higieny w atrakcjach turystycznych, maseczki i środki dezynfekujące, sytuacja epidemiologiczna w destynacji oraz rekompensata za zarażenie, zapewniona przez kraj goszczący, nie

stanowiły motywacji do podróży w czasie pandemii dla turystów z krajów Azji Środkowej, ponieważ nie byli oni gotowi, żeby ponieść ryzyko związane z zakażeniem koronawirusem podczas wyjazdu.

Jeden z najbardziej uderzających wyników badania dotyczy rynku ubezpieczeń podróży w Azji Środkowej, który znajduje się we wczesnej fazie rozwoju i jak dotąd polisy w turystyce są rzadko stosowane. Respondenci zauważyli jednak, że taki rodzaj ubezpieczenia jest ważny podczas pandemii. Przy kwestiach finansowych podróżni podkreślali, że nie posiadają wystarczającego kapitału, żeby wspierać sektor, a także wyrażali obawę, że wycieczki mogą się wiązać z dodatkowymi, nieprzewidywanymi wydatkami. Uznali oni również, że ceny jedzenia i napojów są wyższe niż zazwyczaj, w związku z ograniczeniami wprowadzonymi ze względu na pandemię.

Ponadto wyniki badania pokazują, że turyści z krajów Azji Centralnej zdecydowanie preferują używanie prywatnych samochodów nad środki transportu publicznego, ponieważ te ostatnie uważane są przez wiele osób za niebezpieczne. Otwarte przestrzenie w otoczeniu przyrody przyciągały turystów państw środkowoazjatyckich, ponieważ takie miejsca nie są postrzegane jako stanowiące zagrożenie podczas pandemii. Oczekuje się, że wycieczki ekoturystyczne staną się bardziej popularne w okresie odbudowy branży w regionie. Rezultaty badań pokazują również, że respondenci wybraliby Uzbekistan na pierwszą destynację po zakończeniu pandemii.

Z psychologicznego punktu widzenia podróżni są znużeni restrykcjami związanymi z pandemią COVID-19 i mają duże chęci do podróżowania. Uważają także, iż organizacja wycieczek podczas pandemii nie stanowi problemu. Jednakże restrykcje dotyczące transportu międzynarodowego w krajach Azji Środkowej stanowią prawdziwą przeszkodę na drodze do realizacji planów. Na koniec należy nadmienić, że podróżni oceniają wizyty w muzeum oraz w innych atrakcjach turystycznych jako bezpieczne, nieobciążone ryzykiem zarażenia się SARS-CoV-2.

7. WNIOSKI

Pandemia COVID-19 z pewnością wyrwie długofalowe skutki na państwa Azji Środkowej, spodziewany jest także dalszy spadek PKB tych krajów. W dodatku będą one zmuszone do poniesienia znacznych nakładów finansowych na opiekę społeczną i zachowanie stabilizacji politycznej, ponieważ duża część populacji regionu nie dysponuje odpowiednimi oszczędnościami, by móc sobie pozwolić na podróżowanie w najbliższej przyszłości. Ponadto zamykanie granic oraz lockdowny

w krajach Azji Środkowej spowodowały ogromne straty branży turystycznej w tym konkretnym regionie. Prezentowane badanie rozpoznawcze stanowi analizę obecnej sytuacji sektora na środkowoazjatyckim odcinku Jedwabnego Szlaku po pandemii COVID-19. Celem badania była identyfikacja postrzegania ryzyka przez turystów z Azji Środkowej oraz jego wpływu na zamiary związane z podróżowaniem w trakcie pandemii. Ryzyko podzielono na: zdrowotne, finansowe, psychologiczne, a także związane z podróżą i destynacją; każda kategoria zawiera w sobie elementy, które mogą mieć znaczenie dla intencji turystycznych w krajach Azji Środkowej. Niniejsze badanie wnosi wkład w literaturę naukową na temat wpływu pandemii COVID-19 na przemysł turystyczny w regionie środkowoazjatyckim. Po przetestowaniu hipotez wyniki analizy regresji nominalnej wykazały, że wszystkie rodzaje ryzyka oddziałują w sposób negatywny na intencje podróżnicze turystów z państw środkowoazjatyckich.

Z praktycznego punktu widzenia studium badawcze dostarcza wartościowych danych dla interesariuszy zaangażowanych w przemysł turystyczny regionu. Uzyskane informacje będą pomocne w opracowaniu przyszłych strategii dla rozwoju turystyki po zakończeniu się pandemii. Kwestią niezbędną jest skupienie się na zmniejszaniu ryzyka postrzeganego przez turystów, żeby umożliwić szybszą odbudowę branży, gdy zagrożenie związane z koronawirusem zmaleje. Zaleca się zwrócenie szczególnej uwagi na podróże krajowe, w przypadku których według prognoz kryzys zakończy się najwcześniej. Sprawą nadrzędną jednakże są czynności nakierowane na poprawę bezpieczeństwa i zachowanie zdrowia w trakcie wycieczek krajowych oraz podejmowanie wszelkich działań mających na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa podróżujących. Kolejny wniosek dotyczy wzięcia pod uwagę ustanowienia korytarzy turystycznych w Azji Środkowej, aby móc zrestartować turystykę międzynarodową w poszczególnych krajach regionu (Uzbekistanie, Kazachstanie, Tadżykistanie oraz Kirgistanie), gdy tylko ustabilizuje się sytuacja epidemiologiczna.

Należy jednak wziąć pod uwagę następujące okoliczności: po pierwsze ustalenia poczynione podczas prezentowanego badania są ograniczone przez ukierunkowanie na potencjalnych turystów z regionu Azji Środkowej, po drugie – analizując ryzyko, skupiono się wyłącznie na czterech jego rodzajach (zdrowotnym, finansowym, psychologicznym oraz związanym z podróżami i destynacją), podczas gdy inne nie zostały w ogóle ocenione.

Rezultaty niniejszego badania, ich interpretacja z perspektywy poprzednich opracowań i hipotez roboczych wymagają dalszej analizy. Wyniki oraz ich implikacje należy przedyskutować w najszerszym możliwym kontekście. Można także wskazać kierunki przyszłych badań.

PODZIĘKOWANIA

Autorzy pragną wyrazić swoje podziękowania za wsparcie otrzymane w ramach programu UNiCEN (Programu Partnerskiego Uniwersytetu Azji Środkowej) Fundacji American Councils odnośnie do „Rozwijania masowych otwartych kursów online na temat ekoturystyki w Uzbekistanie”. Projekt ten pozwolił na zjednoczenie wysiłków autorów w celu opracowania niniejszego artykułu badawczego.

REFERENCES/BIBLIOGRAFIA

- Abiad, A., Platitas, R., Pagaduan, J., Jabagat, Ch.R., Laviña, E. (2020). The Impact of Covid-19 on developing Asia: The pandemic extends into 2021. *ADB Briefs*, 159. <https://doi.org/10.22617/BRF200367-2>
- Aliyeva, S., Xi, C., Degang, Y., Samarkhanov, K., Mazbayev, O., Aday, S., Issanova, G., Kozhokulov, S. (2019). The socioeconomic impact of tourism in East Kazakhstan region: Assessment approach. *Sustainability*, 11 (17), 4805. <https://doi.org/10.3390/su11174805>
- Bekjanov, D. (2020). Assessment of the impact of COVID-19 pandemic on the tourism industry of Uzbekistan. *Finance and Banking*, 2, 225–237.
- Bekjanov, D., Matyusupov, B. (2020). Influence of innovative processes in the competitiveness of tourist destination. In: J.R.R. Soares (ed.), *Innovation and entrepreneurial opportunities in community tourism* (pp. 243–263). Hershey, PA: IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-4855-4>
- Bračić, M., Radivojević, A., Stojiljković, N., Simović, O., Juvan, E., Lesjak, M., Podovšovnik, E. (2021). Should i stay or should i go? Tourists' COVID-19 risk perception and vacation behavior shift. *Sustainability*, 13 (6), 3573. <https://doi.org/10.3390/su13063573>
- Cartwright, R. (2000). Reducing the health risks associated with travel. *Tourism Economics*, 6 (2), 159–167. <http://dx.doi.org/10.5367/000000000101297550>
- Chien, P.M., Ritchie, B.W., (2018). Understanding intergroup conflicts in tourism. *Annals of Tourism Research*, 72(C), 177–179. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.03.004>
- Cró, S., Martins, A.M. (2017). Structural breaks in international tourism demand: Are they caused by crises or disasters? *Tourism Management*, 63, 3–9. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.05.009>
- Foo, L.P., Chin, M.Y., Tan, K.L., Phuah, K.T. (2020). The impact of COVID-19 on tourism industry in Malaysia. *Current Issues in Tourism*, 24 (19), 1735–2739. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1777951>
- Glaesser, D. (2003). *Crisis Management in the Tourism Industry*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080454801>
- Helbe, M., Fink, A. (2020). Reviving tourism amid the COVID-19 pandemic. *ADB Briefs*, 150. <http://dx.doi.org/10.22617/BRF200245-2>
- Horák, S. (2014). Visa regimes and regulatory documents as an obstacle for tourism development in Central Asia. In: K. Kantarci, M. Uysal, V.P. Magnini (eds), *Tourism in Central Asia: Cultural potential and challenges* (pp. 233–258). New York: Apple Academic Press.
- Huang, J., Chuang, S., Lin, Y. (2008). Folk religion and tourist intention avoiding tsunami-affected destinations. *Annals Tourism Research*, 35 (4), 1074–1078. Retrieved from: <https://ir.nctu.edu.tw/bitstream/11536/17746/1/000261931700011.pdf>
- Ivanova, M., Ivanov, I.K., Ivanov, S. (2020). Travel behaviour after the pandemic: The case of Bulgaria. *Anatolia*, 32 (1), 111. <https://doi.org/10.1080/13032917.2020.1818267>
- Jonas, A., Mansfeld, Y., Paz, S., Potasman, I. (2011). Determinants of health risk perception among low-risk-taking tourists traveling to developing countries. *Journal of Travel Research*, 50 (1), 87–99. <https://doi.org/10.1177/0047287509355323>
- Kaushal, V., Srivastava, S. (2020). Hospitality and tourism industry amid COVID-19 pandemic: Perspectives on challenges and learnings from India. *International Journal of Hospitality Management*, 92, 102707. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102707>
- Koh, S.G.M., Kwok, A.O.J. (2017). Regional integration in Central Asia: Rediscovering the Silk Road. *Tourism Management Perspectives*, 22, 64–66. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.01.002>
- Luo, J.M., Lam, C.F. (2020). Travel anxiety, risk attitude and travel intentions towards 'travel bubble' destinations in Hong Kong: Effect of the fear of COVID-19. *International Journal Environmental Research Public Health*, 17 (21), 7859. <https://doi.org/10.3390/ijerph17217859>
- Mansfeld, Y., Pizam, A. (2006). Towards a theory of tourism security. In: Y. Mansfeld, A. Pizam (eds), *Tourism, safety & security, from theory to practice* (pp. 1–27). Oxford: Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-7506-7898-8.50004-7>
- Matiza, T. (2020). Post-COVID-19 crisis travel behaviour: towards mitigating the effects of perceived risk. *Journal of Tourism Futures*. <https://doi.org/10.1108/JTF-04-2020-0063>
- Neuburger, L., Egger, R. (2020). Travel risk perception and travel behaviour during the COVID-19 pandemic 2020: A case study of the DACH region. *Current Issues in Tourism*, 24 (7), 1003–1016. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1803807>
- Pappas, N. (2021). COVID-19: Holiday intentions during a pandemic. *Tourism Management*, 84, 104287. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104287>
- Perić, G., Dramićanin, S., Conić, M. (2021). The impact of Serbian tourists' risk perception on their travel intentions during the COVID-19 pandemic. *European Journal of Tourism Research*, 27, 2705.
- Pine, R., McKercher, B. (2004). The impact of SARS on Hong Kong's tourism industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 16 (2), 139–143. <https://doi.org/10.1108/09596110410520034>
- Pizam, A., Fleischer, A. (2002). Severity versus frequency of acts of terrorism: Which has a larger impact on tourism demand? *Journal of Travel Research*, 40 (3), 337–339. <https://doi.org/10.1177/0047287502040003011>
- Reisinger, Y., Mavondo, F. (2005). Travel anxiety and intentions to travel internationally: Implications of travel risk perception. *Journal of Travel Research*, 43 (3), 212–225. <https://doi.org/10.1177/0047287504272017>
- Richter, L.K. (2003). International tourism and its global public health consequences. *Journal of Travel Research*, 41 (4), 340–347. <https://doi.org/10.1177/0047287503041004002>
- Rittichainuwat, B.N., Chakraborty, G. (2009). Perceived travel risks regarding terrorism and disease: The case of Thailand. *Tourism Management*, 30 (3), 410–418. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.08.001>
- Saidmamatov, O., Matyakubov, U., Rudenko, I., Filimonau, V., Day, J., Luthe, T. (2020a). Employing ecotourism opportunities for sustainability in the Aral Sea Region: Prospects and challenges. *Sustainability*, 12 (21), 9249. <https://doi.org/10.3390/su12219249>
- Saidmamatov, O., Rudenko, I., Pfister, S., Koziel, J. (2020b). Water–energy–food nexus framework for promoting regional integration in Central Asia. *Water*, 12 (7), 1896. <https://doi.org/10.3390/w12071896>

- Saidmamatov, O., Matyakubov, U., Khodjanizayov, E., Day, J., Ibadullaev, E., Chuponov, S., Bekjanov, D., Matniyozov, M., Matyusupov, B. (2021). TOWS analysis for sustainable ecotourism development and state support during the pandemic: The Aral Sea region of Uzbekistan. *Turyzm/Tourism*, 31 (1), 47–56. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.31.1.16>
- Santus, K.D., Shohel, Md.N. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on tourism: Perceptions from Bangladesh. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3632798>
- Schroeder, A., Pennington-Gray, L., Kaplanidou, K., Zhan, F. (2013). Destination risk perceptions among U.S. residents for London as the host city of the 2012 Summer Olympic Games. *Tourism Management*, 38, 107–119. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.03.001>
- Seabra, C., Dolnicar, S., Abrantes, J.L., Kastenholz, E. (2013). Heterogeneity in risk and safety perceptions of international tourists. *Tourism Management*, 36, 502–510. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.09.008>
- Sharun, K., Tiwari, R., Natesan, S., Yattoo, M.I., Malik, Y.S., Dhama, K. (2020). International travel during the COVID-19 pandemic: Implications and risks associated with ‘travel bubbles.’ *Journal of Travel Medicine*, 27 (8), 1–3. <https://doi.org/10.1093/jtm/taaa184>
- Sönmez, S.F., Graefe, A. (1998). Influence of terrorism risk on foreign tourism decisions. *Annals of Tourism Research*, 25 (1), 112–144. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)00072-8](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)00072-8)
- Taohong, L., Hong, S., Zhenzhi, Y., Yun, R. (2020). Does the belt and road initiative boost tourism economy? *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 25 (3), 311–322. <https://doi.org/10.1080/10941665.2019.1708758>
- Turnšek, M., Brumen, B., Rangus, M., Gorenak, M., Mekinc, J., Štuhec, T.L. (2020). Perceived threat of COVID-19 and future travel avoidance: Results from an early convenient sample in Slovenia. *Academica Turistica*, 13 (1), 3–19. <https://doi.org/10.26493/2335-4194.13.3-19>
- UNCTAD (2020). *Challenges, policy options, and the way forward: Economic diversification in selected asian landlocked developing countries (Bhutan, Kazakhstan, Mongolia, and Turkmenistan)*. Retrieved from: https://unctad.org/system/files/official-document/aldc2020d1_en.pdf (7.07.2021).
- UNESCO (2020). *State Historical and Cultural Park ‘Ancient Merv.’* Retrieved from: <https://whc.unesco.org/en/list/886/> (5.01.2021)
- UNWTO (2020a). *International tourism highlights international tourism continues to outpace the global economy*. 1, 1–24. Retrieved from: <https://www.unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy> (3.06.2021).
- UNWTO. (2020b). *International tourist numbers could fall 60–80% in 2020. UNWTO reports*. Retrieved from: <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020> (27.06.2021).
- Wachyuni, S.S., Kusumaningrum, D.A. (2020). The effect of COVID-19 pandemic: How are the future tourist behavior? *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 33 (4), 67–76. <https://doi.org/10.9734/jesbs/2020/v33i430219>
- Wahlberg, A.F., Sjöberg, L. (2000). Risk perception and the media. *Journal of Risk Research*, 3 (1), 31–50. <https://doi.org/10.1080/136698700376699>
- Walas, B., Kruczek, Z. (2020). The impact of COVID-19 on tourism in Kraków in the eyes of tourism entrepreneurs. *Studia Periegetica*, 30 (2), 79–95. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.3664>
- Wilks, J. (2006). Continuing challenges for tourist health, safety and security. In: J. Wilks, D. Pendergast, P. Leggat (eds), *Tourism in turbulent times* (pp. 347–360). New York: Routledge. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-044666-0.50030-0>
- World Economic Forum (2015). *The travel and tourism competitiveness report*. http://www3.weforum.org/docs/TT15/WEF_Global_Travel&Tourism_Report_2015.pdf (29.05.2021).
- World Health Organization (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) outbreak*. Retrieved from: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (8.03.2020).
- World Tourism Forum Institute (2019). *Uzbekistan and Kazakhstan finalizing negotiations on launching Silk Road visa*. Retrieved from: <https://worldtourismforum.net/uzbekistan-and-kazakhstan-finalizing-negotiations-on-launching-silk-road-visa/> (10.02.2021).
- World Travel & Tourism Council (2020). *Annual research: Key highlights. Kazakhstan*. Retrieved from: <https://www.wttc.org/economic-impact/country-analysis/country-data/> (4.01.2020).
- Zenker, S., Kock, F. (2020). The coronavirus pandemic – a critical discussion of a tourism research agenda. *Tourism Management*, 81, 104164. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104164>